

Hammerfest kommune
Hámmerfeastta suohkan

Kommunal tiltaksstrategi for spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL-midler) Hammerfest kommune 2021-2024

Gamvik på Sørøya – et av flere verdifulle kulturlandskap i Hammerfest kommune. (Foto: Paul Nilsen)

Innholdsfortegnelse

1	Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL-midler)	3
1.1	Formål	3
1.2	SMIL-tilskudd kan søkes av:	3
1.3	Sentrale lovverk og dokumenter med føringer for miljøtiltak i jordbruket:.....	3
2	Miljøutfordringer for jordbruket i Hammerfest kommune	4
2.1	Verdifulle kulturlandskap og viktige naturtyper	4
2.2	Kulturminner og verneverdige bygg.....	5
2.3	Friluftsliv og tilrettelegging.....	6
2.4	Forurensing.....	6
2.5	Ville pollinerende insekter	6
3	Prioriterte miljøtiltak for jordbruket i perioden.....	7
4	Strategi for å oppnå målene	8
5	Retningslinjer for innhold i søknad og prioriteringer mellom søknader	8
5.1	Tilskuddsordninger og tilskuddssatser	8
5.2	Kostnadsoverslag	9
6	Andre tilskudd	10
6.1	Tilskuddsordninger i landbruket	10
6.2	Andre tilskuddsordninger	10

1 Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL-midler)

1.1 Formål

Formålet med tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensingen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier.

SMIL-midler bør ses i sammenheng med tilskudd til regionale miljøtiltak (RMP). SMIL-midler kan brukes til større ryddearbeiding og tilrettelegging for slått og beite, f.eks. rundt kulturminner og i områder med biologisk verdifulle arealer. SMIL kan også brukes til etablering eller restaurering av ferdselsårer og istandsetting av ferdselsårer, gamle bygninger mm. RMP er rettet mot påfølgende årlig vedlikehold og skjøtsel.

1.2 SMIL-tilskudd kan søkes av:

- Foretak som eier eller leier en landbrukseiendom i drift (foregår en produksjon som er berettiget produksjonstilskudd på eiendommen).
- Eiere av landbrukseiendom (private eller foretak) der det foregår en produksjon som er berettiget produksjonstilskudd på eiendommen.

1.3 Sentrale lovverk og dokumenter med føringer for miljøtiltak i jordbruket:

- Stortingsmelding nr. 11 (2016-2017) Endring og utvikling
- Forskrift om spesielle miljøtiltak i jordbruket FOR-2004-02-04-448. Sist revidert 21.12.2020. Endringene trådte i kraft fra 01.01.2021.
- Rundskriv 2020-12 fra Landbruksdirektoratet - Kommentarer til forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket
- Nasjonalt miljøprogram 2018 (for perioden 2019-2022)
- Den arktiske bonden – på lag med naturen og kulturen. Regionalt miljøprogram for jordbruket i Troms og Finnmark 2019-2022
- Handlingsplan 2019-2022 – Regionalt miljøprogram for Troms og Finnmark
- Miljøstatus i landbruket for 2015 – rapport nr. 9/2016

2 Miljøutfordringer for jordbruket i Hammerfest kommune

I Hammerfest kommune er den største miljøutfordringen at biologisk verdifulle og kulturhistorisk viktige arealer gror igjen. Færre med drift i jordbruket, endrede driftsformer og bruk av større og tyngre maskiner medfører at deler av kulturlandskapet ligger brakk og at gammel kulturmark gror igjen. Dette gjelder særlig for bratte og ulendte arealer som er vanskelig tilgjengelig med dagens maskinpark, og for de veiløse og fraflytta bygdene og øyene uten offentlig transportforbindelse. Gjengroinga fører til at biologisk mangfold på åpne lyng- og grasmarker kan gå tapt, i likhet med kulturhistoriske og opplevelsesbaserte verdier i landskapet.

2.1 Verdifulle kulturlandskap og viktige naturtyper

I 1991 satte Miljøverndepartementet ned et sentralt utvalg med ansvar for en nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. I Finnmark startet feltarbeidet og kartleggingen i 1992. Det ble senere gjort nye registreringer i regi av Direktoratet for naturforvaltning.

I Hammerfest kommune er det flere kulturlandskap som er pekt ut til å ha nasjonal og regional verdi:

- Sandfjellsanden på Sørøya
- Gamvik på Sørøya
- Båtsfjord på Sørøya
- Låtret på Sørøya
- Mellom Avløysinga og Storelva på Sørøya
- Skakkebakken på Seiland
- Indre Survik på Seiland
- Storjorda i Kvalsund
- Klubbukta i Repparfjorden

Det er i tillegg flere gamle slåttemark, slåtte- og beitemyrer og naturbeitemarker i kommunen. Naturtypene kan ha stor biologisk verdi og noen av de er på rødlisten for naturtyper. Utfordringen med de verdifulle kulturlandskapene og naturtypene er at landbruket har endret seg og at det i mange områder gror igjen der det tidligere har vært slått eller beite. Noen av de verdifulle kulturlandskapene har bygninger som står og forfaller. Eksempel på det er blant annet Klubbukta som ble kategorisert som et verdifullt kulturlandskap i all hovedsak på grunn av gårdsanleggene ved stranda.

2.2 Kulturminner og verneverdige bygg

En hovedutfordring i videre vern av kulturminner er gjengroing av kulturlandskapet. Synlige kulturminner i relativt godt bevarte kulturmiljøer forsvinner i ildtuer og midjehøyt gress. Det er derfor behov for beiting og slått før gjengroingsprosessen går for langt.

Det er en kjent problemstilling nasjonalt og regionalt at eldre bygninger ute av drift på gårdene blir stående til forfall. Det er registrert en rekke SEFRAK-bygninger i Hammerfest kommune. Det vil si eldre bygninger med angitt verneverdi. Fylkets særegne gjenreisningsbebyggelse er også verdifull og viktig å bevare, og mange gårdsbruk ble bygd opp etter krigen etter spesielle typetegninger for bolighus og driftsbygninger.

Det kan gis tilskudd til istandsetting av verneverdige bygg som ikke er fredet, dersom istandsettingen skjer ved å ta vare på så mye som mulig av bygningene, og at tiltakshaver kun bytter ut materiale der det er behov for det. Når det gjelder maling, bør det brukes komposisjonsmaling og ikke malingstyper som kan skade treverket. Det er de diffusjonstette malingene, ofte kalt plastmalinger eller akrylmalinger som ødelegger treverket. Dette er fordi maling med plast ikke puster, og treverket derfor lettere kan råtne.

I tillegg til at SMIL-midler kan tildeles til skjøtsel og istandsetting av kulturminner, er det mulig å tildele planleggingsmidler til skjøtelsplan eller restaureringsplan. Ved istandsetting av verneverdige bygninger er det en fordel at håndverkere med kompetanse på bygningsvern gjør en tilstandsvurdering av bygningen og legger en plan for restaureringsarbeidet, med anslag på kostnader. Dette gjør arbeidet med istandsetting mer oversiktlig og gir et godt grunnlag for videre søknader om tilskuddsmidler.

Det er også viktig at tiltak som ordinær skjøtsel av kulturminner i marka (for eksempel graver, røyser, gammetufter) skjer på en måte som ikke skader kulturminnene. Skjøtsel av automatisk fredete kulturminner i jordbruksområder er et tilskudd innenfor RMP-ordningen, og skjøtselen skal følge skjøtelsråd eller skjøtelsplan utarbeidet av kulturminnemyndighetene. Det kan søkes SMIL-midler til utarbeiding av en slik plan.

I vedtaksbrev for SMIL-tilskudd til kulturminnetiltak skal det tas med at skjøtsel og istandsetting må skje i samråd med regional kulturminnemyndighet (Sametinget eller Troms og Finnmark fylkeskommune), og at alle nødvendige tillatelser må innhentes. Skjøtsel av automatisk fredete kulturminner må skje på en måte som ikke skader kulturminnet, jamfør kulturminneloven § 3, og kan ikke skje uten forutgående avtale med kulturmiljømyndigheten.

2.3 Friluftsliv og tilrettelegging

Hammerfest kommune er en stor utmarkskommune med to nasjonalparker. En mindre del av Stabbursdalen nasjonalpark og litt mer enn halvparten av Seiland nasjonalpark. Hammerfest kommune har fire naturreservat: Lille Kamøya, Saksfjorden, Svartbotn og Eidvågen.

Utmarka er stort sett lett tilgjengelig for allmennheten og det er mange muligheter for friluftsliv både sommer og vinter, med både tilrettelagte og ikke tilrettelagte turstier, gapahuker og dagsturhytter. Flere steder går stiene og turløypene gjennom gamle kulturlandskap. Flere av disse stedene har blitt svært populære i løpet av de siste årene.

Det kan søkes om midler for skjøtsel og tilrettelegging for stier og turløyper som går gjennom kulturlandskap og som er knyttet til områder med utmarksbeite. Dette er spesielt aktuelt der utfordringer med økt ferdsel gjennom områder med landbruksdrift som fører til slitasje som igjen gir behov for tilrettelegging som klopper, gjerdeklyvere, skilting og lignende.

2.4 Forurensing

Forurensing fra landbruket i Hammerfest kommune er forholdsvis liten. Det er likevel forbedringspotensial på enkelte områder og det finnes en rekke tiltak som kan gjøres for å hindre avrenning og klimagassutslipp og for å få et mer miljøvennlig jordbruk. Det kan også finnes utfordringer når det gjelder forfalne gjerder og materiell som ligger rundt omkring på gårdstun og i kulturlandskapet. Situasjonen kan blant annet oppstå på eiendommer hvor kun jordene er leid bort og resterende areal ikke er i drift.

2.5 Ville pollinerende insekter

Insekter har enorm betydning for naturen og for matproduksjonen på jorda. Flere internasjonale forskningsrapporter slår fast at bestandene av insekter går ned verden over. Også i Norge er flere arter satt på rødlisten for arter og står dermed i fare for å bli borte fra norsk natur. Jordbruket er med på å bidra til problemet, men kan også være en del av løsningen på problemet.

Det kan gjennom SMIL-ordningen gis tilskudd til pollinator-vennlige tiltak som gjennom aktiv skjøtsel bidrar til å sikre leveområdene for pollinerende insekter. Det kan søkes tilskudd til etablering av leveområder og tilrettelegging for bosted.

3 Prioriterte miljøtiltak for jordbruket i perioden

Basert på miljøutfordringene ovenfor, skal følgende miljøtiltak prioriteres slik i perioden 2021-2024:

1. Planleggings- og tilretteleggingsprosjekter som leder frem til gode og konkrete kulturlandskaps- eller forurensingstiltak for et større område eller for flere eiendommer.

2. Kulturlandskapstiltak:
 - a. Tiltak som bevarer nasjonalt og regionalt viktig kulturlandskap
 - b. Tiltak som ivareta gammel kulturmark og øker/sikrer biologisk mangfold
 - c. Tiltak som ivaretar kulturminner og kulturmiljøer (inkludert verneverdige bygninger på gårdstun i inn- og utmark, steingjerder, rydningsrøyser, bakkemurer og lignende, gamle stier/veifar/veimerker), gjennom skjøtsel, vedlikehold og istandsetting (i samarbeid med kulturminnevernmyndighetene)

3. Forurensingstiltak (utover det som kan forventes av vanlig jordbruksdrift)
 - a. Tiltak som reduserer erosjon og tap av næringsstoff til luft og vann, f.eks. gjennom utbedring og supplering av hydrotekniske anlegg, herunder graving av åpne kanaler til erstatning for tidligere lukka avløp
 - b. Særskilte bygningsmessige miljøtiltak i eller i tilknytning til eksisterende driftsbygning eller driftsopplegg, f.eks. for å hindre avrenning fra husdyrgjødsel eller rundballer og for å hindre gasstap, luktplager mm.
 - c. Økologiske rensertiltak, f.eks. buffersoner mot vassdrag, fangdammer miljøplanter mm.
 - d. Opprydning av gamle gjerder og piggråd som ikke er tilknyttet dagens landbruksdrift.

4. Pollinerende insekter
 - a. Tiltak som gjennom aktiv skjøtsel bidrar til å sikre leveområdene for pollinerende insekter. Kantsoner, slåttemark og naturbeitemark er eksempelvis områder som er viktige for pollinatorer.
 - b. Etablering av leveområder og tilrettelegging for bosted.

5. Friluftsliv
 - a. Oppsett av informasjonstavler langs stier i jordbrukets kulturlandskap
 - b. Tilrettelegging og skjøtsel av turstier som for eksempel skilting, gjerdeklyvere, klopper ol.

4 Strategi for å oppnå målene

- Informasjon om SMIL og de økonomiske virkemidlene samt søknadsfrister blir annonsert på kommunens hjemmeside og på facebook, så snart kommunen har fått tildelt midler fra Statsforvalteren i Troms og Finnmark. Gårdbrukere som søker produksjonstilskudd varsles på epost og/eller med digital post. Dersom det er ubrukte midler igjen på høsten, lyses det ut restmidler.
- Kommunen kan ta initiativ til samarbeid mellom gårdbrukere, grunneiere, grunneier- og utmarkslag, faglag og foreninger for å mobilisere til felles tiltak.
- Det kan bli aktuelt at kommunen arrangerer informasjonsmøter for landbruksforetakene i kommunen der det blant annet kan diskuteres mulige SMIL-tiltak i Hammerfest kommune.
- Gode prosjekter fås frem i media for å motivere og inspirere flere til spesielle miljøtiltak i jordbruket.

5 Retningslinjer for innhold i søknad og prioriteringer mellom søknader

I søknaden legges det ved detaljerte bilder av bygninger og andre kulturminner, før tiltaket iverksettes. I rapporten bør det legges ved bilder som viser hva som er gjort. Dette kreves uavhengig av om kommunen har vært eller skal på befarings, da dette kan være viktig for ettertida.

Dersom det er flere søknader enn tilskuddsrammene tilsier, skal følgende retningslinjer brukes ved prioritering av søknader:

- Planleggings- og tilretteleggingsprosjekter som kan lede frem til større prosjekter prioriteres høyest.
- Der søknadene ellers er gode, prioriteres tiltak som kan gi fremtidig RMP-tilskudd foran andre tilskudd.
- Der søknadene ellers er gode, prioriteres fellestiltak foran enkelttiltak.
- Prosjekter innenfor de prioriterte miljøtiltak (se liste nedenfor) prioriteres foran andre tiltak.

5.1 Tilskuddsordninger og tilskuddssatser

Det ytes engangstilskudd med inntil 70% av godkjent kostnadsoverslag. For særskilte tiltak for å ivareta biologisk mangfold og for planleggings- og tilretteleggingstiltak, kan det ytes tilskudd med inntil 100% av godkjent kostnadsoverslag.

- Tilskudd til planleggings- og tilretteleggingstiltak: inntil 100%

Formålet med slike prosjekter er å legge til rette for større helhetlige prosjekter over større områder.

- Tilskudd til kulturlandskapstiltak: inntil 70%, inntil 100% for særskilte tiltak for å bevare biologisk mangfold
 - Tiltak som ivaretar biologisk mangfold og gammel kulturmark, og som tilrettelegger for økt biologisk mangfold.
 - Tiltak som tilrettelegger for større tilgjengelighet og opplevelser i landskapet, og som holder verdifulle områder åpne.
 - Tiltak som ivaretar kulturminner og kulturmiljøer, inkludert verneverdige bygninger, gjennom skjøtsel, vedlikehold og istandsetting etter kulturminnefaglige retningslinjer.
- Tilskudd til forurensingstiltak: inntil 70%
 - Tiltak som reduserer risikoen for erosjon på jordbruksarealer og i vannløp.
 - Tiltak som reduserer avrenning av næringsstoffer fra jordbruksarealer.
 - Tiltak som reduserer forurensende utslipp fra jordbruket til luft og vann.

Utfyllende beskrivelse av tiltak står i rundskriv 2020-12 fra Landbruksdirektoratet - Kommentarer til forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket.

5.2 Kostnadsoverslag

For å forenkle søknadsbehandlingen settes det følgende satser som skal brukes i utarbeidelsen av kostnadsoverslag:

- Timesatser eget arbeid: 350 kr/time
- Tillegg for bruk av lette maskiner som motorsag, ryddesag o.l.: 100 kr/time
- Tillegg for bruk av tyngre maskiner som traktor, gravemaskin o.l.: 250 kr/time
- Innkjøp av nødvendig kompetanse, tjenester, materiell og utstyr iht. kostnadsoverslag/prislister/faktura fra leverandør.

Foretak som er fradragsberettiget merverdiavgift skal ikke inkludere denne i kostnadsoverslaget.

6 Andre tilskudd

SMIL-ordningen kan kombineres med andre tilskudd eller så kan den bidra til at det vil være mulig å få tilskudd gjennom for eksempel regionalt miljøtilskudd etter at et tiltak er gjennomført.

6.1 Tilskuddsordninger i landbruket

Regionalt miljøtilskudd (RMP)

- Alle jordbruksforetak som er berettiget produksjonstilskudd kan søke.
- For informasjon se: www.landbruksdirektoratet.no
- Søknad fylles ut og leveres i Altinn; frist 15.10.

Tilskudd til tiltak i beiteområder

- Søknadsskjema sendes kommunen
- For søknadsskjema og informasjon se: [Regionalt miljøtilskudd i jordbruket \(RMP\) - Landbruksdirektoratet](#)
- Tilskudd gis til beitelag og andre former for organisert samarbeid der det drives næringsmessig beitedrift. Næringsmessig beitedrift vil normalt innebære at dyra går minst 5 uker på beite og at mer enn halvparten av medlemmene i lag eller forening har rett til produksjonstilskudd. Tilskudd kan også gis til enkeltforetak som har rett til produksjonstilskudd der hvor det grunnet naturgitte eller driftsmessige forhold ikke ligger til rette for samarbeid.

Tilskudd til drenering av jordbruksjord

- Søknad sendes kommunen som fastsetter søknadsfrist
- For søknadsskjema og informasjon se: [Tilskudd til drenering av jordbruksjord - Landbruksdirektoratet](#)
- Foretak som eier eller leier jordbruksareal som tidligere er grøftet, kan søke om tilskudd til drenering. Det kan også gis tilskudd til eier av jordbruksareal som leies ut. For planerte arealer kan det i tillegg gis tilskudd til arealer som ikke tidligere er grøftet.

6.2 Andre tilskuddsordninger

Miljødirektoratet

- For søknadsskjema og informasjon se: [Miljødirektoratet - Søknadssenter \(miljodirektoratet.no\)](#)
- Personer og foretak som ikke er berettiget SMIL-tilskudd, ofte kan være berettiget tilskudd fra Miljødirektoratet dersom tiltakene dreier seg om skjøtsel av trua naturtyper (slåttemark, slåttemyr, naturbeitemark), tiltak til ville pollinerende insekter eller verdifulle kulturlandskap.
- Søknadsordningene her har søknadsfrist 15. januar

Kulturminnefondet

- Alle private som eier faste kulturminner har rett til å søke om støtte hos Kulturminnefondet. Dette inkluderer også frivillige organisasjoner eller lag, enten de eier kulturminnene selv eller forvalter dem på vegne av andre.
- Søknad leveres via elektronisk søknadsportal på <https://kulturminnefondet.no>
- Søknader behandles fortløpende

Tilskudd til samiske kulturminner

- Eiere og brukere av samiske kulturminner og krigsminner i samiske landskap kan søke om tilskudd
- For informasjon og søknadsskjema se: <https://sametinget.no/stipend-og-tilskudd/tilskudd/kulturminne-og-bygningsvern/>

Diverse tilskuddsordninger hos Riksantikvaren

- Eiere eller forvaltere av kulturminner kan søke om tilskudd til istandsetting, sikring og skjøtsel
- For informasjon, frister og søknadsskjema for de ulike ordningene se www.riksantikvaren.no/Veiledning/Tilskot

Redningsplanken

- Redningsplanken er en tilskuddsordning til verneverdige bygninger og anlegg i Troms og Finnmark. Ordningen er ment som en førstehjelp til å hindre ytterligere forfall i påvente av at det søkes tilskudd fra andre instanser, eller til hastetiltak med stor effekt før mer omfattende restaurering.
- For informasjon og søknadsskjema se: <https://www.tffk.no/tjenester/stotte-stipend-og-priser/okonomisk-stotte-og-stipend/kulturarv/redningsplanken/>
- Søknadsfristen er 15. januar

«Ta et tak»-aksjonen

- «Ta et tak» er en aksjon som retter seg mot våningshus og driftsbygninger. Dette kan være verneverdig bebyggelse i byer og tettsteder eller bolighus i tilknytning til landbruk, fiske, reindrift eller jakt.
- For informasjon og søknadsskjema se: <https://www.kulturarv.no/aksjoner/ta-et-tak-aksjonen>